

Národní monitorovací
středisko pro drogy
a závislosti

Souhrn situace v oblasti nelegálních drog v České republice 2023

Politika v oblasti závislosti

- Česká politika v oblasti závislosti integruje témata návykových látek a nelátkových závislostí. Zaměřuje se na legální (alkohol, tabák) a nelegální drogy, psychoaktivní léky, hazardní hraní a digitální závislosti.
- Hlavním strategickým dokumentem pro oblast závislosti je *Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019–2027*, způsob naplnění jejich cílů je obsažen v akčních plánech.
- V r. 2023 byl schválen *Akční plán politiky v oblasti závislosti 2023–2025*, který stanovuje pět hlavních témat: (1) prevence a léčba závislosti, (2) regulovaný trh s návykovými látkami, (3) efektivní výběr daní zohledňující rizikovost produktů se závislostním potenciálem, (4) prosazování principů vyvážené politiky v oblasti závislosti navazující na priority předsednictví ČR v Radě EU, (5) minimalizace dopadů krize na Ukrajině na situaci v oblasti závislosti v ČR.
- Koordinačním a poradním orgánem vlády v otázkách protidrogové politiky je Rada vlády pro koordinaci politiky v oblasti závislosti (Rada).
- Na krajské úrovni je politika v oblasti závislosti realizována prostřednictvím krajských protidrogových koordinátorů a krajských strategických dokumentů. Na obecní úrovni fungují tzv. místní protidrogoví koordinátoři.

Legislativní rámec

- V červenci 2023 byl předložen poslanecký návrh novely zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. Podstatou návrhu je zavedení nových kategorií návykových látek, a to tzv. psychomodulačních látek a nových psychoaktivních látek, a jejich regulačního systému.
- Nadále probíhá intenzivní odborná i společenská diskuse o regulaci trhu s konopím pro nelékařské účely.
 - Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, byl dvakrát novelizován v průběhu roku 2023. Od března 2023 byly mezi výrobky, na které dopadají omezení dostupnosti podle tohoto zákona, zařazeny nikotinové sáčky a od července 2023 byl rozšířen okruh osob, kterým je uložena povinnost podrobit se orientačnímu vyšetření a odbornému lékařskému vyšetření o osoby ubytované v azylovém zařízení.
- Seznam návykových látek, který je obsažen v nařízení vlády č. 463/2013 Sb., byl během let 2022 a 2023 prostřednictvím dvou novelizací rozšířen celkem o 285 nových psychoaktivních látek.

Financování

- V r. 2022 činily identifikované výdaje na politiku v oblasti závislosti souhrnně z rozpočtů státní správy a samosprávy celkem 1 524,1 mil. Kč (2 457,7 mil. Kč v r. 2021).
 - Vykázané výdaje státní správy dosáhly částky 1 080,8 mil. Kč. Kraje poskytly na politiku v oblasti závislosti 355,5 mil. Kč a obce 87,8 mil. Kč, tedy dohromady 443,3 mil. Kč (449,2 mil. Kč v r. 2021).

- Oproti předchozímu roku však nebyly poskytnuty informace o výdajích krajských ředitelství policie (1 030,3 mil. Kč v r. 2021), nelze tedy hodnotit meziroční změny v celkových výdajích veřejných rozpočtů na politiku v oblasti závislosti.

Užívání nelegálních drog mezi dětmi a mládeží

- Podle studie *ESPAD 2019* mělo zkušenost s některou z nelegálních drog celkem 29 % dospívajících ve věku 15–16 let. Nejčastěji šlo o konopné látky (28 %) a extázi (4 %). Zkušenosti studentů s nelegálními drogami dlouhodobě klesají s výjimkou kokainu. Dlouhodobě roste průměrný věk při prvním užití návykových látek.
- Výsledky potvrzuje i studie *UPOL 2021*, podle které užilo konopné látky alespoň jednou v životě 38 %, v posledních 12 měsících 26 % a v posledních 30 dnech 12 % studentů SŠ (ve věku 15–20 let). Míra zkušeností s jinou nelegální drogou byla v r. 2021 mezi studenty SŠ na nízké úrovni – nejčastěji šlo o extázi (4 %), halucinogenní houby (3 %) a LSD (2 %).
- Studie mezi pražskými školáky potvrzuje klesající trend míry užívání konopných látek mezi dětmi a dospívajícími. Dlouhodobě dochází k vyrovnávání rozdílů v míře užívání konopných látek mezi chlapci a dívkami.
 - Nejčastěji uváděnou nekonopnou látkou byl v r. 2022 kratom, alespoň jednou v posledních 12 měsících ho užila 4 % dospívajících, a v tom opakovaně 1,5 %.
 - Studenti SŠ uvádějí dlouhodobě 3–10krát vyšší prevalenci užití většiny sledovaných nelegálních drog ve srovnání s žáky ZŠ.

Užívání nelegálních drog v dospělé populaci

- Nejčastěji užitou nelegální drogou mezi dospělými v ČR jsou konopné látky, ty někdy v životě vyzkoušelo 22–37 % osob starších 15 let. Extázi někdy v životě užilo 7 %, halucinogenní houby 7 %, zkušenosti s pervitinem (nebo amfetaminy) 2–7 % a kokainem uvádějí 4–7 % osob starších 15 let.
 - V posledních 12 měsících užilo konopné látky 7–10 % a v posledních 30 dnech 3 % osob starších 15 let. Míra užití nelegálních drog je přibližně 2–3krát vyšší mezi muži a u mladých lidí do 34 let.
 - Míra užívání konopných látek v obecné populaci i mezi mladými dospělými je dlouhodobě stabilní, stejně jako míra užívání extáze, pervitinu a halucinogenních hub. V případě kokainu lze pozorovat dlouhodobě rostoucí prevalenci užívání v posledních 12 měsících.
- Konopí pro samoléčbu někdy v životě užilo 21–24 % a v posledních 12 měsících 9–10 % populace starší 15 let. Po přepočtu na celou populaci jde o 800–900 tis. osob, které v posledních 12 měsících užily konopí pro samoléčbu, z toho přibližně 250 tis. osob výhradně pro samoléčbu.
 - Zatímco míra rekreačního užívání významně klesá s věkem respondentů, užívání konopí z důvodu samoléčby s věkem respondentů roste, nejvyšší je ve věkových skupinách 55–64 a zejména 65+ let.
- Zkušenost s užitím kratomu v životě uvedlo 6 % respondentů ve věku 15+ let (7 % mužů a 5 % žen). V posledních 12 měsících užila kratom 3 % dospělé populace, nejčastěji lidé ve věku 25–29 let a 20–24 let.
- Aktuální počet lidí užívajících drogy rizikově (LDR) je odhadován na 46,5 tis. Celkem 37,2 tis. LDR užívá pervitin a 9,3 tis. opioidy, zejména buprenorfin (5,1 tis.) a heroin (3,0 tis.). Injekčně užívá drogy odhadem 42,7 tis. lidí, tedy více než 90 % osob užívajících drogy rizikově.

Zdravotní důsledky užívání nelegálních drog

- Mezi nejvýznamnější negativní zdravotní dopady rizikového užívání nelegálních drog patří infekční nemoci a předávkování drogami, a to jak nefatální, tak fatální.

- Injekční užívání drog je hlavním faktorem šíření infekčních onemocnění mezi uživateli drog. V ČR je injekční užívání dominantním způsobem aplikace drog mezi lidmi užívajícími rizikově opioidy nebo pervitin.
- V r. 2022 bylo hlášeno 292 nových případů HIV/AIDS. Podíl přenosu viru HIV prostřednictvím injekčního užívání drog je v ČR dlouhodobě nízký, ročně jde o 5–9 případů (8 v r. 2022). V r. 2022 bylo hlášeno 48 nových případů VHB, z toho 7 mezi lidmi užívajícími drogy injekčně (LDI). U virové hepatitidy typu C tvoří LDI dlouhodobě přibližně polovinu všech nakažených. V r. 2022 bylo hlášeno 921 nových případů, z toho 414 (45 %) mezi LDI.
- Uživatelé nelegálních drog se potýkají také s dalšími somatickými obtížemi a problémy v oblasti duševního zdraví, jako jsou psychotické stavy, depresivní a úzkostné poruchy.
- Pro nefatální intoxikaci je ročně hospitalizováno přibližně 500 osob, z toho přibližně 200 hospitalizací souvisí s nelegálními drogami. Užití nelegálních drog je ročně hlášeno u přibližně 1–2 % všech úrazů v ČR.
- Z celkového počtu dopravních nehod bylo 277 zaviněno pod vlivem nelegálních drog (tj. 0,3 %), při nich bylo 5 osob usmrceno. V posledních deseti letech roste počet dopravních nehod, kdy viník byl pod vlivem nelegálních drog.
- V r. 2022 bylo zjištěno celkem 64 smrtelných předávkování nelegálními drogami, těkavými látkami a psychoaktivními léky. V 53 případech šlo o smrtelná předávkování nelegálními drogami a těkavými látkami, nejčastěji šlo o předávkování pervitinem nebo amfetaminem (22 případů) a opioidy (15 případů). Těkavé látky byly zaznamenány u 11 případů a benzodiazepiny také u 11 případů. Ročně je zaznamenáno dalších 130–150 úmrtí pod vlivem nelegálních drog a psychoaktivních léků.

Sociální důsledky a souvislosti užívání nelegálních drog

- U lidí užívajících drogy rizikově dochází často ke kumulaci negativních sociálních a ekonomických faktorů – obtížně se uplatňují na trhu práce, mají nedostatečné vztahové zázemí, finanční problémy a problémy s bydlením.
 - Nestabilní bydlení a zadluženost jsou významnou překážkou úzdravy a sociální a ekonomické integrace. Pro osoby užívající drogy rizikově mohou představovat neřešitelný problém.
- Lidé užívající drogy rizikově často nedisponují stabilním příjmem, obvykle jsou zaměstnáváni formou krátkodobé brigády, a to buď bez uzavřené pracovní smlouvy, nebo jim práci zprostředkovávají pracovní agentury.
 - Mnoho klientů adiktologických služeb je v evidenci úřadu práce a pobírá sociální podporu v podobě dávek v hmotné nouzi. Nestabilní ubytování nebo bezdomovectví uvádějí tři čtvrtiny osob užívajících drogy rizikově, stejně velký podíl uvádí zadlužení.
 - Aktuálním problémem jsou rostoucí životní náklady v souvislosti s růstem ceny energií a zdražováním potravin. V oblasti bydlení se v některých krajích projevuje dopad migrační vlny související s konfliktem na Ukrajině a bydlení na ubytovnách se stává hůře dostupné.
- Výdaje českých domácností za nelegální drogy tvoří v posledních letech přibližně 10 mld. Kč ročně (0,5 % všech výdajů domácností), to je 10krát méně než výdaje za alkohol či tabák.

Adiktologická prevence

- Prevence závislostí zaměřená na děti a mládež je součástí širšího rámce prevence rizikového chování, kterou koordinuje ministerstvo školství.
 - Ukončené akreditované studium k výkonu specializovaných činností má pouze polovina školních metodiků prevence.

- Systém certifikací odborné způsobilosti programů školské prevence je nadále zastaven. Dosud prošlo systémem certifikací v prevenci 80 služeb poskytujících prevenci v adiktologii, z nich bylo 52 z oblasti všeobecné, 20 selektivní a 8 indikované prevence.
- Od r. 2016 funguje *Systém evidence preventivních aktivit* v oblasti školské prevence, který je pro školy nepovinný. Ve školním roce 2021/2022 do systému hlásilo celkem 40 % všech základních a středních škol v ČR.
 - Na prevenci užívání nelegálních drog bylo zaměřeno 6 % realizovaných programů ve školách. V posledních letech jsou realizovány také aktivity v oblasti duševního zdraví.
 - Programů selektivní a indikované prevence je nedostatek. Indikovanou prevencí realizovanou nestátními organizacemi doplňuje síť pedagogicko-psychologických poraden (celkem 47) a středisek výchovné péče (celkem 33).
 - Užívání nelegálních drog tvořilo ve školním roce 2021/2022 jen velmi malou část rizikového chování řešeného na školách (2 %).

Adiktologické služby

- Síť adiktologických služeb pokrývá celé spektrum problémů spojených s užíváním návykových látek a s dalším závislostním chováním a tvoří ji zařízení a programy různých typů, které jsou zakotveny v různých oborech a resortních (legislativních) rámcích.
 - Podle různých zdrojů je v ČR kolem 250–300 programů adiktologických služeb různých typů. Z nich je 55–60 nízkoprahových kontaktních center, 50 terénních programů, 90–100 ambulantních léčebných programů (z toho 10 programů pro děti a dorost), 10–15 detoxifikačních jednotek, 25–30 oddělení lůžkové zdravotní péče, 15–20 terapeutických komunit, 35–45 ambulantních doléčovacích programů (z nich 20–25 s chráněným bydlením) a 5–7 domovů se zvláštním režimem pro osoby závislé na návykových látkách; 60–70 zařízení hlásí pacienty v léčbě opioidními agonisty (substituční léčbě) a odhadem 600–700 praktických lékařů poskytuje substituční přípravky.
- Většina krajů popisuje stávající síť služeb jako minimální či nedostačující. Je akutní nedostatek zejména ambulantních psychoterapeutů a psychiatrů, ale i dalších lékařů ochotných pracovat s lidmi užívajícími drogy. Kraje často hlásí také absenci adiktologických programů specializovaných na děti a mládež. Významné nedostatky hlásí kraje zejména v dostupnosti substituční léčby.
 - Rozvíjí se privátní segment adiktologických služeb. Roste také nabídka léčebných a poradenských intervencí poskytovaných prostřednictvím internetu a s využitím nových technologií. V posledních letech se zvyšuje nabídka participativních a svépomocných aktivit.
- V r. 2022 bylo v kontaktu s nízkoprahovými programy 39,8 tis. uživatelů drog, z toho 28,0 tis. uživatelů pervitinu, 10,0 tis. uživatelů opioidů, v tom 5,7 tis. uživatelů buprenorfinu, 3,2 tis. uživatelů heroinu a 1,1 tis. uživatelů jiných opioidů a 1,7 tis. uživatelů konopných látek. Dalších 10 tis. osob bylo ve zprostředkovaném kontaktu. Z dlouhodobého hlediska je patrný postupný nárůst počtu uživatelů pervitinu.
 - Nejčastěji poskytovanou službou nízkoprahových center je výměnný program injekčních setů, dlouhodobě roste zájem o zdravotní ošetření a hygienický servis. Celkem bylo v r. 2022 vydáno 9,2 mil. ks injekčních stříkaček, tj. 215 ks injekčního materiálu v přepočtu na jednoho injekčního uživatele, což je podle WHO v rámci prevence přenosu HIV nad hranicí pásma vysokého pokrytí.
 - V r. 2022 bylo zapojeno 26 nízkoprahových programů v celkem 13 městech do projektu distribuce naloxonu v podobě nosního spreje Nyxoid. V r. 2022 bylo distribuováno 222 dávek. Zařízení hlásila 42 případů použití přípravku, kdy bylo odvráceno předávkování opioidy.
 - Želatinové kapsle pro perorální užití drog, které jsou alternativou injekčního užívání, distribuují pravděpodobně všechny nízkoprahové programy, ročně je v ČR vydáno odhadem 240 tis. kapslí.

- Nízkoprahové programy nabízejí testování na HIV, VHB, VHC a syfilis. Protestovanost lidí užívajících drogy injekčně je nízká, ročně je otestováno přibližně 7–8 % z celkového odhadovaného počtu injekčních uživatelů. Mezi klienty nízkoprahových programů přetrvává poměrně nízký výskyt infekcí.
- Specifické harm reduction programy na tanečních a hudebních akcích nejsou v ČR příliš rozšířené, byť se jejich aktivita v posledních letech zvyšuje. V prostředí zábavy působí v ČR 10–18 programů. Nízký počet těchto programů souvisí s omezenou finanční podporou těchto aktivit.
- Ambulantní péče o uživatele drog je poskytována především v psychiatrických ambulancích, za specializované je možno považovat tzv. AT ambulance. Celkem v ČR působí přibližně 90–100 ambulantních programů.
 - S psychiatrickými ambulancemi bylo v r. 2022 v kontaktu celkem 36,9 tis. uživatelů návykových látek, z toho 10,2 tis. bylo v kontaktu s AT ambulancemi. Z celkového počtu bylo 12,9 tis. uživatelů nelegálních drog a těkavých látek. Největší počet představují polyvalentní uživatelé (3,9 tis.), uživatelé pervitinu a amfetaminů (3,7 tis.) a uživatelé opioidů (3,5 tis.).
 - V léčbě opioidními agonisty (substituční léčbě) je podle *Národního registru léčby uživatelů drog* evidováno přibližně 2,0–2,4 tis. osob ročně, počet pacientů (zejména léčených metadonem) dlouhodobě stagnuje. Léčbu vykázaly také psychiatrické ambulance (2 385 pacientů). Praktičtí lékaři poskytují substituční přípravky odhadem 5 400 pacientům. V léčbě opioidními agonisty je odhadem 20–40 % lidí užívajících rizikově opioidy.
- Reзиденční péči poskytují detoxifikační a lůžková oddělení léčebných zdravotnických zařízení, zejména psychiatrických nemocnic, terapeutické komunity, zařízení speciálního školství a programy chráněného bydlení.
 - Ročně je v souvislosti s užíváním návykových látek hospitalizováno v psychiatrických lůžkových zařízeních 12–13 tis. osob, z toho přibližně 5 tis. (42 %) uživatelů nelegálních drog a těkavých látek.
 - V 10 terapeutických komunitách pro závislé dotovaných Úřadem vlády ČR bylo v r. 2022 léčeno 399 osob.
- V ČR bylo v r. 2022 podle *Registru poskytovatelů sociálních služeb* celkem 42 programů následné péče, z nich bylo 23 pobytových. V r. 2022 uváděly tyto programy 1,1 tis. klientů, z toho 617 uživatelů nelegálních drog.
- Dostupnost adiktologických služeb ve věznicích roste.
 - V r. 2022 pracovalo ve 12 věznicích 14 adiktologů. Poradny drogové prevence jsou dostupné ve všech věznicích, ročně služby využívá necelých 12 tis. osob (uživatelé nelegálních drog tvoří 79 %). Bezdrogové zóny jsou dostupné ve všech věznicích, ročně je využívá téměř 4 tis. osob.
 - Léčbu závislostí ve vězení bylo možné absolvovat ve 14 věznicích. Možnost léčby v oddílech pro dobrovolnou léčbu využilo celkem 603 osob, soudem nařízené ochranné léčení podstoupilo 204 osob.
 - Detoxifikace byla v r. 2022 prováděna v 6 věznicích, absolvovalo ji 23 osob.
 - Léčbu opioidními agonisty (substituční léčbu) provádělo 6 věznic, evidovaly 56 osob. Dostupnou substituční látkou je metadon. U osob, které nastupují do věznice se substituční látkou buprenorfinem, je možné v léčbě pokračovat za předpokladu úhrady léků z vlastních zdrojů. V r. 2022 nebyla léčba zahájena u žádné osoby ve výkonu trestu.

Kriminalita spojená s nelegálními drogami

- V r. 2022 bylo registrováno 4,2 tis. primárních drogových trestných činů. Trestní řízení je dlouhodobě nejčastěji vedeno proti osobám, které se dopustily nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami (OPL).

- Roste podíl osob stíhaných pro trestný čin držení drog pro vlastní potřebu (25 % všech primárních drogových trestných činů).
- Největší podíl představují osoby zadržené v souvislosti s pervitinem (50 %) a konopnými látkami (37 %).
- Odsouzeno za primární drogové trestné činy bylo 2 735 osob, nejčastěji za nedovolenou výrobu, pašování a prodej pervitinu a konopných látek. Nejčastěji uloženou hlavní sankcí bylo podmíněně odložené odnětí svobody.
- Pod vlivem nelegálních drog bylo spácháno 4,5 tis. trestných činů, tj. 6 % z objasněných trestných činů. Pachatelé se nejčastěji dopustili trestného činu ohrožení pod vlivem návykových látek anebo opilství.
- V r. 2022 bylo spácháno 8,8 tis. přestupků na úseku návykových látek, což je 17% nárůst oproti předchozímu roku. Z nich naprostou většinu tvořily přestupky držení drog v malém množství pro vlastní potřebu.

Trhy s nelegálními drogami

- V ČR je vyráběn pervitin a pěstováno konopí, a to jak na samozásobitelské, tak na komerční bázi. Sezonně dochází k získávání a zpracování surového opia z potravinářského máku. Ostatní nelegální drogy jsou do ČR dováženy. Dále jsou na drogovém trhu dostupné farmaceutické přípravky obsahující OPL různých skupin.
 - Významnou roli hraje prodej drog v online prostředí, distribuce kurýrními službami a platby prostřednictvím kryptoměn.
- Policie ČR a Celní správa ČR odhalily v r. 2022 celkem 139 indoor pěstíren konopí. Dlouhodobě se zvyšuje podíl odhalených malých domácích pěstíren (60 %) a snižuje počet velkých pěstíren.
- V r. 2022 bylo v ČR odhaleno 202 varen pervitinu, převládají menší domácí varny. Velkoobjemová výroba je přesouvána do zahraničí, a to zejména do Polska, Německa, Nizozemska nebo Belgie. Hlavním prekursorem pro výrobu pervitinu je pseudoefedrin a efedrin extrahovaný z léčiv dovážených nejčastěji z Polska.
- Pokračuje trend rostoucí dostupnosti kokainu a MDMA v ČR, snižuje se nabídka heroinu na trhu a ČR zůstává nadále spíše tranzitní zemí. V r. 2022 byly v ČR odhaleny 3 laboratoře na výrobu opioidů, výchozí surovinou byla makovina.
- V trestním řízení bylo v r. 2022 hlášeno 1 148 záchytů sušiny konopí (907,1 kg), 221 záchytů rostlin konopí (15,2 tis. rostlin), 952 záchytů pervitinu (40,5 kg), 36 záchytů hašiše (2,3 kg), 153 záchytů kokainu (1 194,6 kg), 27 záchytů heroinu (0,1 kg), 170 záchytů extáze (18,8 tis. tablet a 1,8 kg) a 34 záchytů LSD (3,4 tis. tripů).
 - Průměrná čistota konopí ve formě sušiny byla 10 %, hašiše 18 %, pervitinu 68 %, heroinu 18 %, kokainu 64 %, tablet extáze 29 % a extáze ve formě prášku 59 %.
- V *Systému včasného varování před novými drogami* koordinovaném NMS bylo za r. 2022 v ČR hlášeno celkem 19 nových psychoaktivních látek, z toho 3 vůbec poprvé. Nejčastěji to byly syntetické katinony (7 látek).

Tento souhrn situace je zpracován na základě **Zprávy o nelegálních drogách v České republice 2023**. Zprávu zpracovalo Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (pracoviště Úřadu vlády ČR) v rámci informačního balíčku zpráv o závislostech.

Všechny zprávy o situaci v oblasti závislosti jsou zveřejněny na stránkách drogy-info.cz.